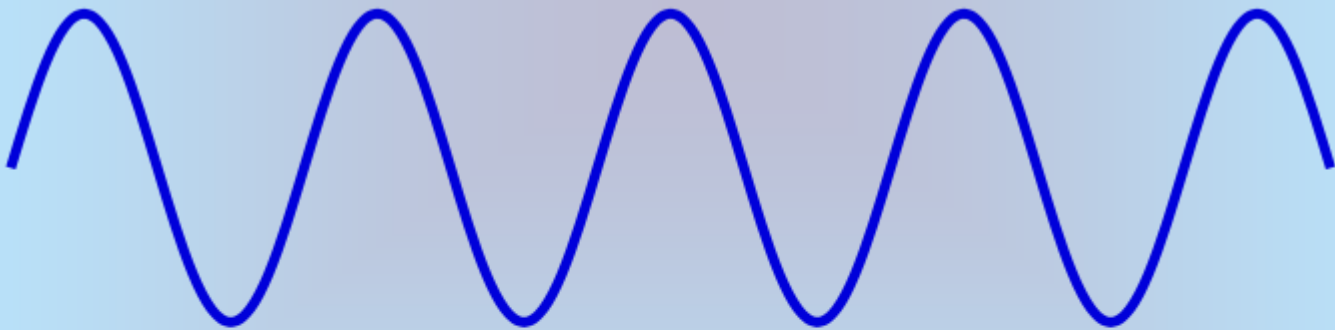
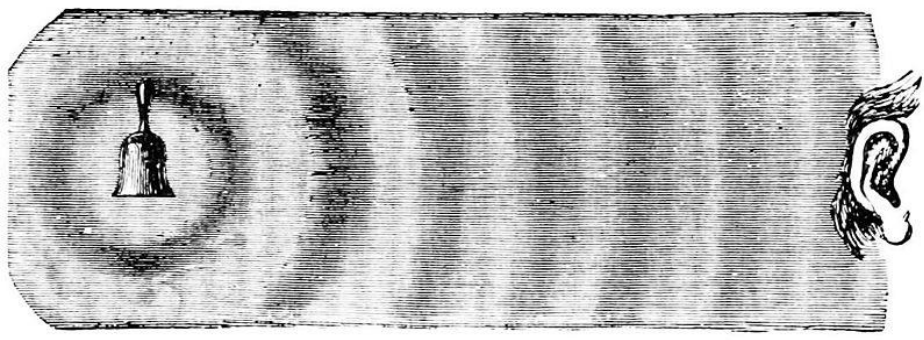

HANGTAN

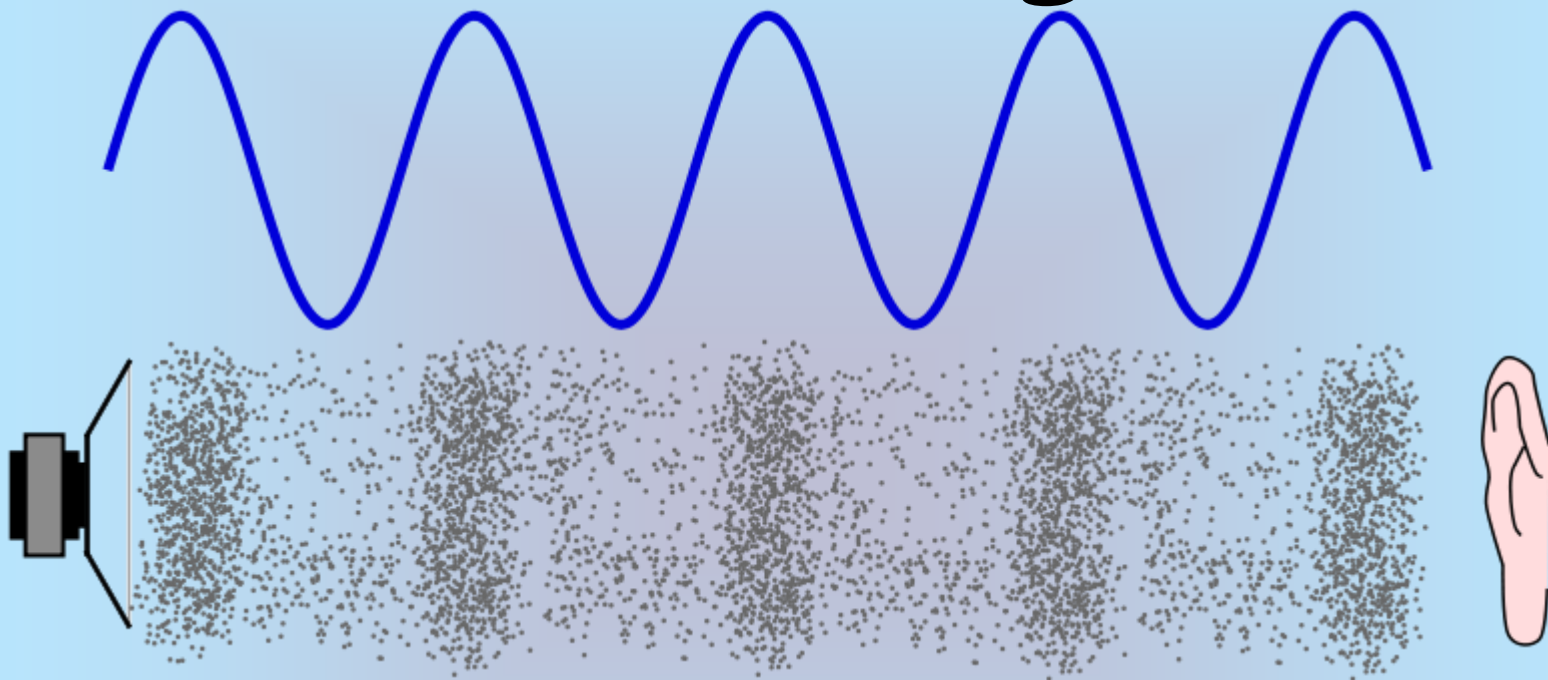

- Hang a mindennapi életben**
- Mi a hang a fizikában?**
- Milyen gyors a hang?**
- Mivel hallunk?**
- Hang tulajdonságai?**

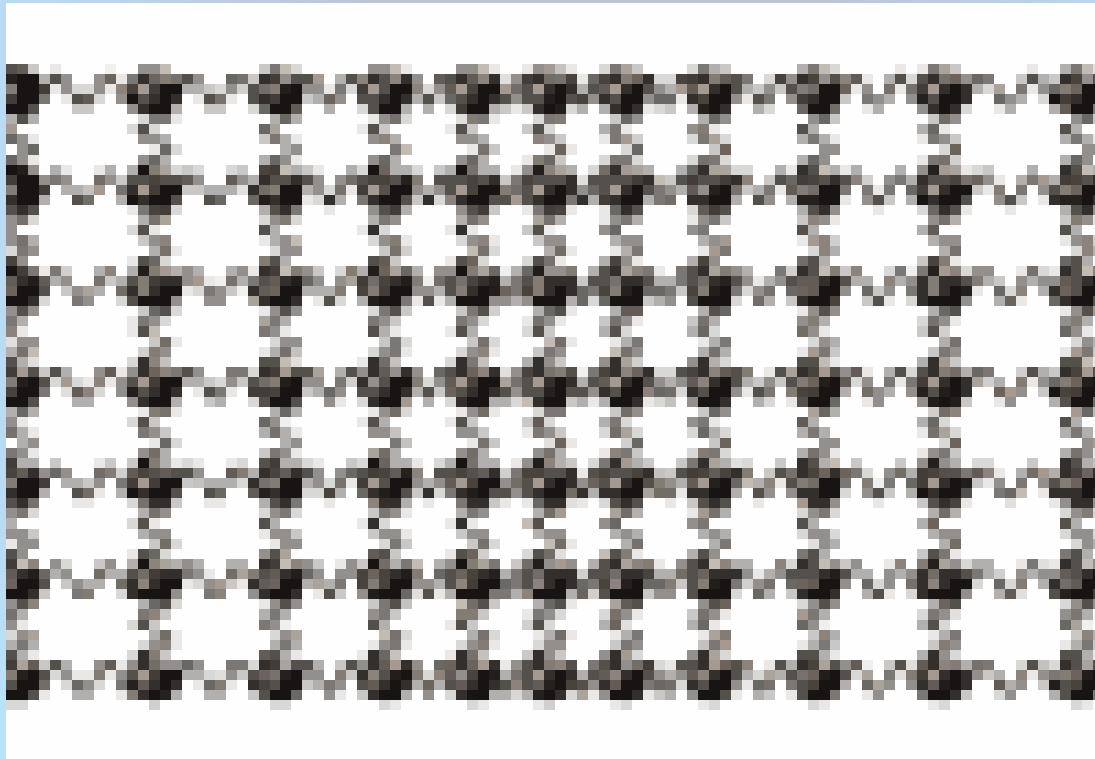
A köznapi életben mit nevezünk hangnak?

A mindennapi életben a hallószervünkkel felfogható mechanikai hullámot nevezzük hangnak.

A hanghullámok longitudinális hullámok. A levegő (vagy más közeg) **sűrűsödésével és ritkulásával** terjednek.

Longitudinális hullámok

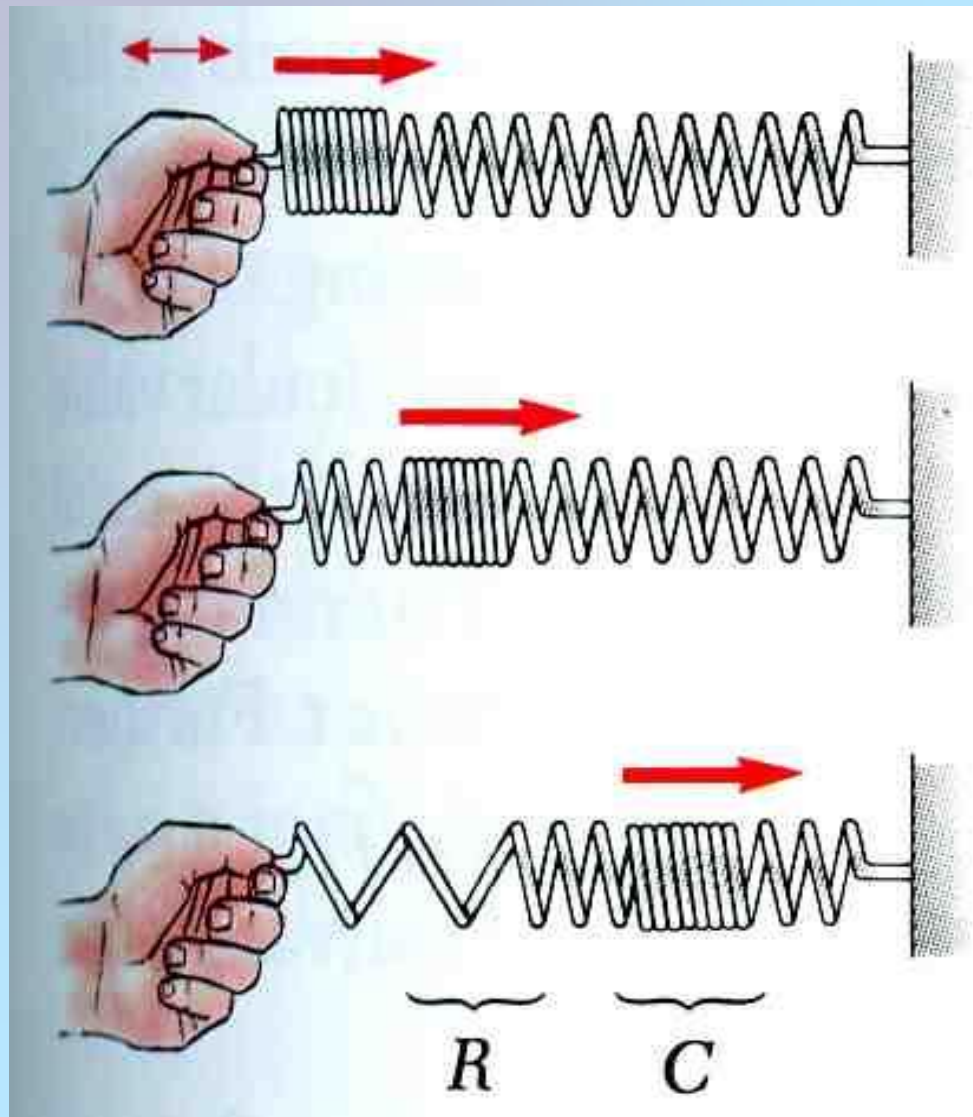

Longitudinális hullámok

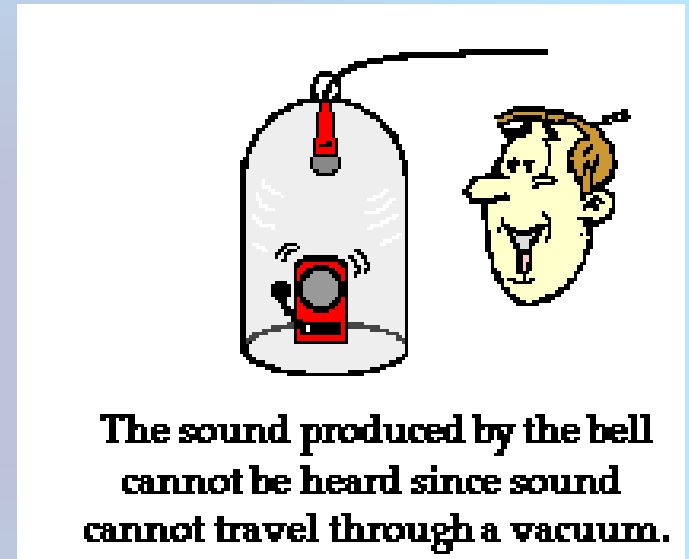
Ha a közeg részecskéi a terjedés irányában rezegnek, akkor **longitudinális** hullámról beszélünk,

A longitudinális hullámoknál sűrűsödések és ritkulások terjednek tova.

Longitudinális hullámok mindhárom közegben előfordulhatnak.

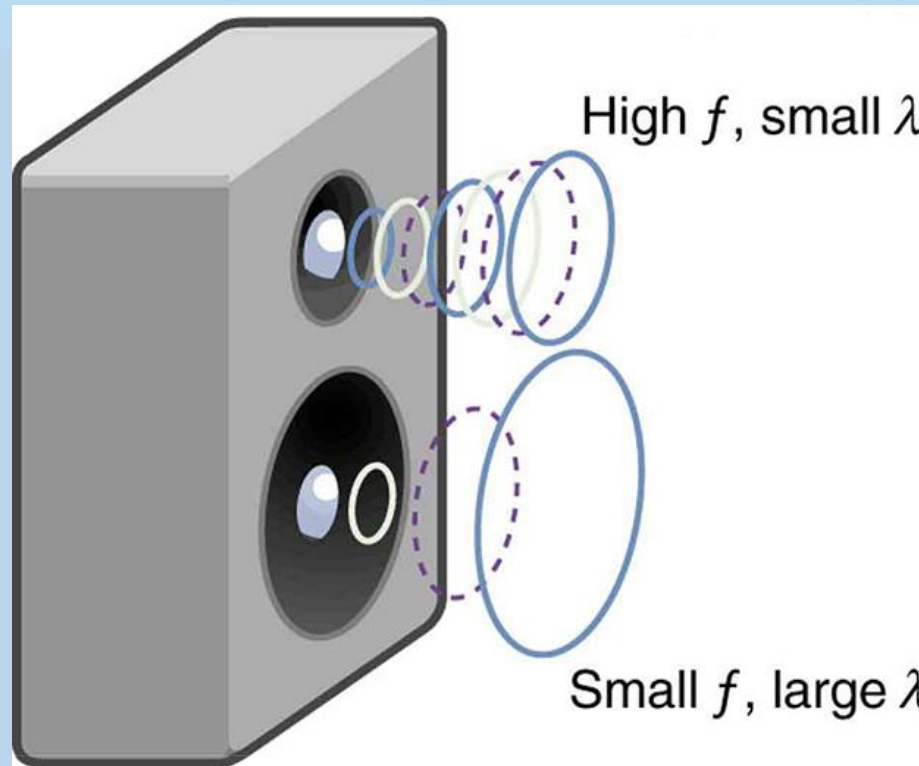
A hang hullámtulajdonságai

A hang terjedéséhez szükséges közeg lehet gáz, folyadék vagy szilárd test.

Vákuumban nem terjed!

A hang hullámtulajdonságai

Hullámhossz(λ), frekvencia (f), terjedési sebesség (c)

A hullámhossz és a frekvencia fordított arányban vannak egymással.

$$c = f \cdot \lambda$$

Nem minden hangot hallunk!

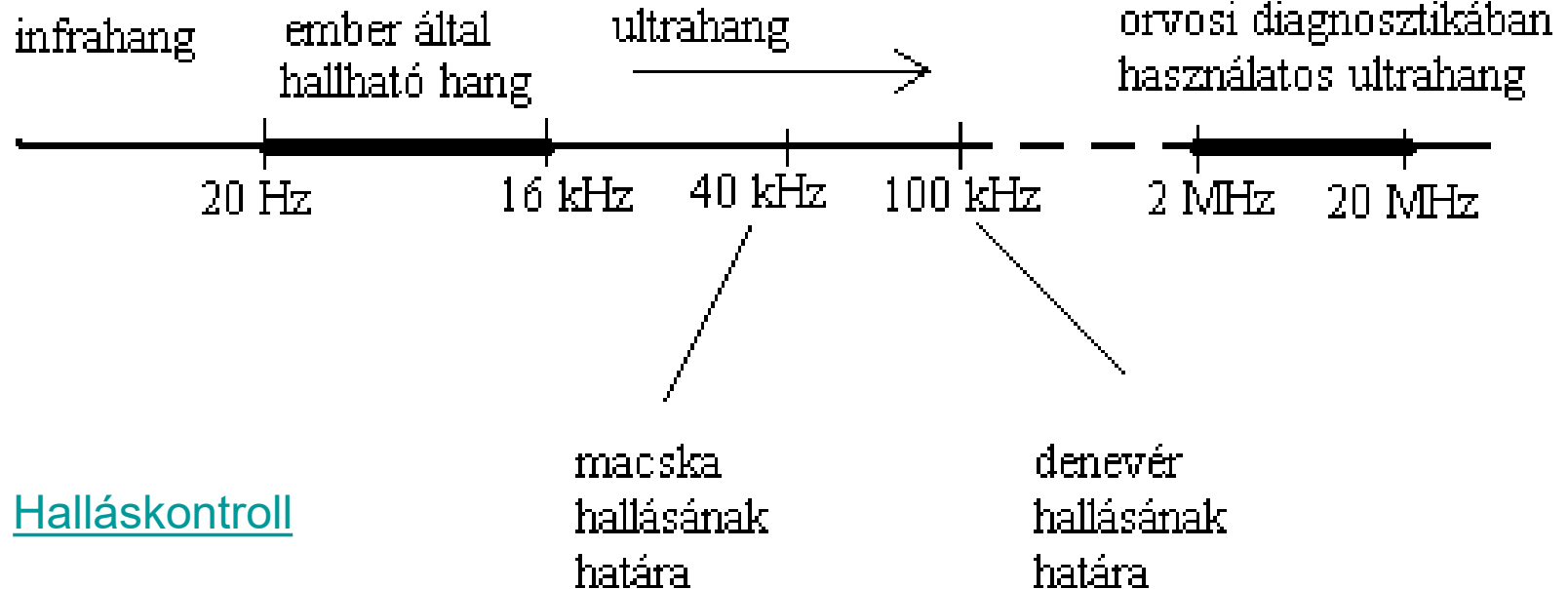

A hanghullámok spektruma

A hanghullámok mechanikai hullámok, a fény elektromágneses hullám.

Hanghullámok spektruma

A hallható hang olyan hang, amelynek (vagy legalább egy szinuszos összetevőjének) frekvenciája 20 Hz és 16000 Hz (újabban 20000) között van. Az ennél magasabb frekvenciájú hang az **ultrahang**.

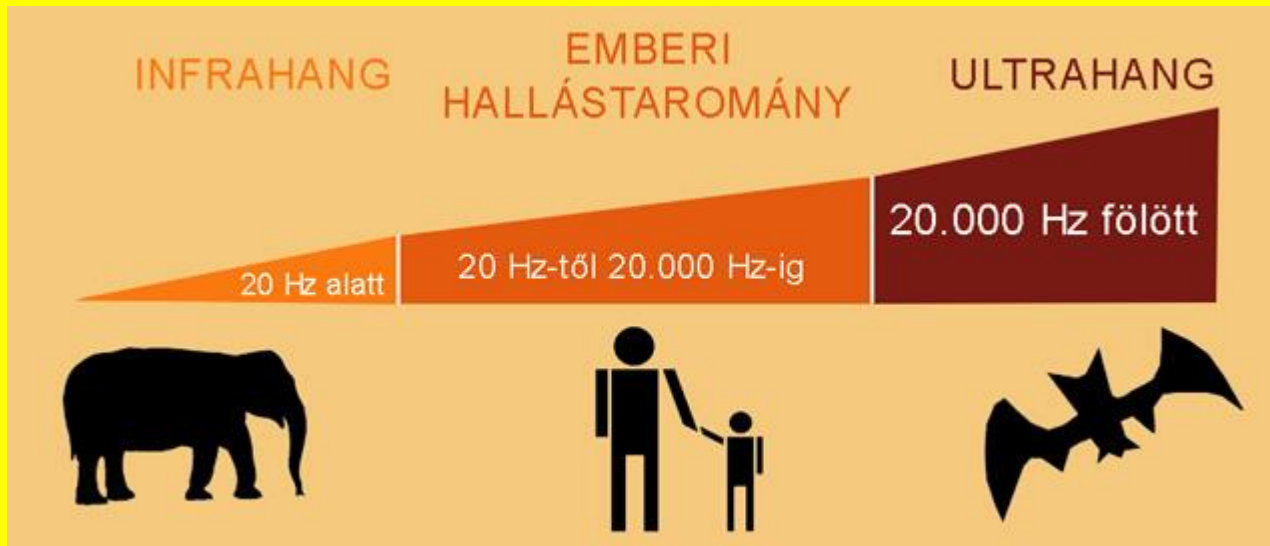

Infrahang

20 Hz alatti hangtartomány

Érzések széles skáláját idézik elő

Szellemjelenségeket infrahanggal magyarázzák

Infrahang

A zsiráfok **kommunikálnak egymással infrahangon.**

A elefánt szintén alkalmazza az infrahangot a kommunikációhoz vagy fegyverként az ellenség elijesztéséhez.

Az infrahangot létrehozhatják viharok, szelek, bizonyos időjárási körülmények és egyes **földrengéstípusok.**

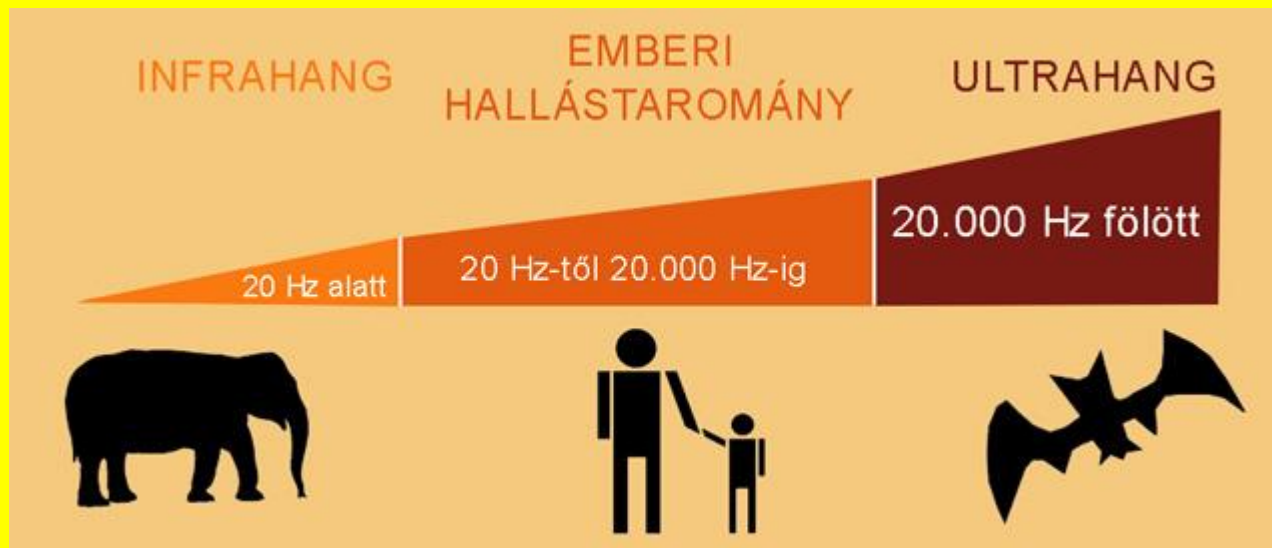
Az infrahangot néha **tömegoszlatáshoz** is használják (infrahangú fegyver).

Ultrahang

20 000 Hz-nél magasabb frekvenciájú hangok

Felhasználása:

kémiában, orvosi vagy műszaki gyakorlatban

Denevérek

A legismertebb, ultrahangot használó csoport a denevérek. A ma élő valamennyi denevérfaj éjszaka aktív. Az éjszakai mozgáshoz szükség volt egy hatékony navigációs rendszerre. Az általuk használt visszhang-lokátor működésében a radarra hasonlít, de nem rádióhullámokat, hanem 50-200 kHz-es hanghullámokat bocsát ki.

Sonar elv

AMERICA'S NAVY

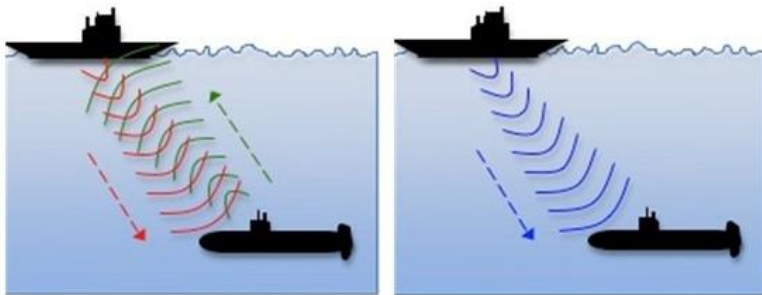
STEM for the CLASSROOM

Discovery EDUCATION

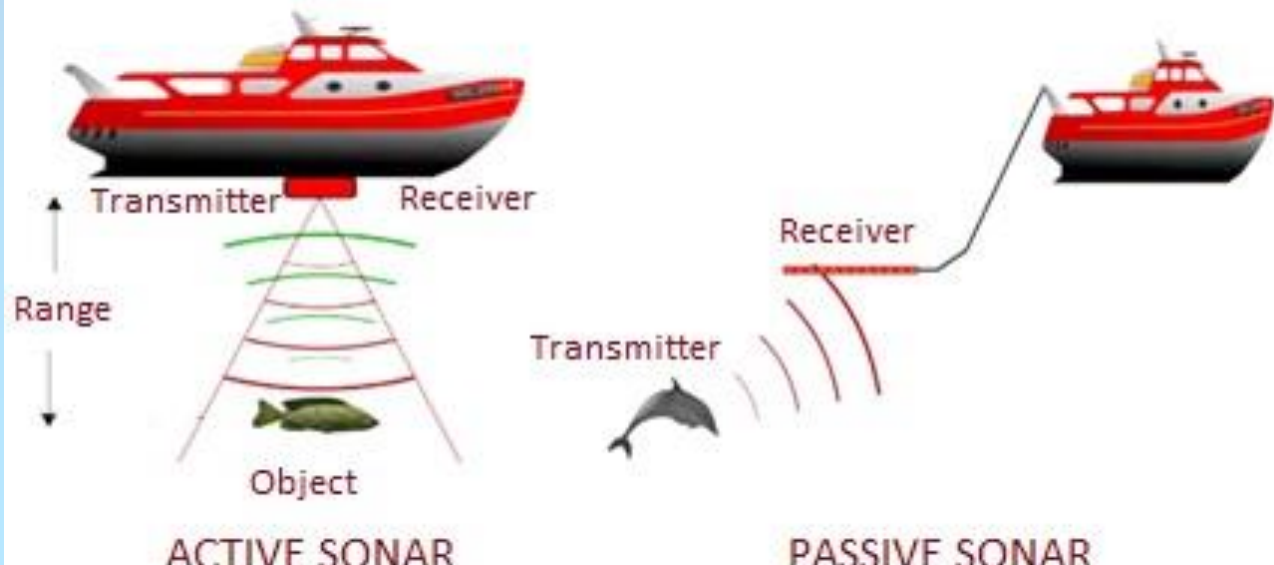
Sonar

Active

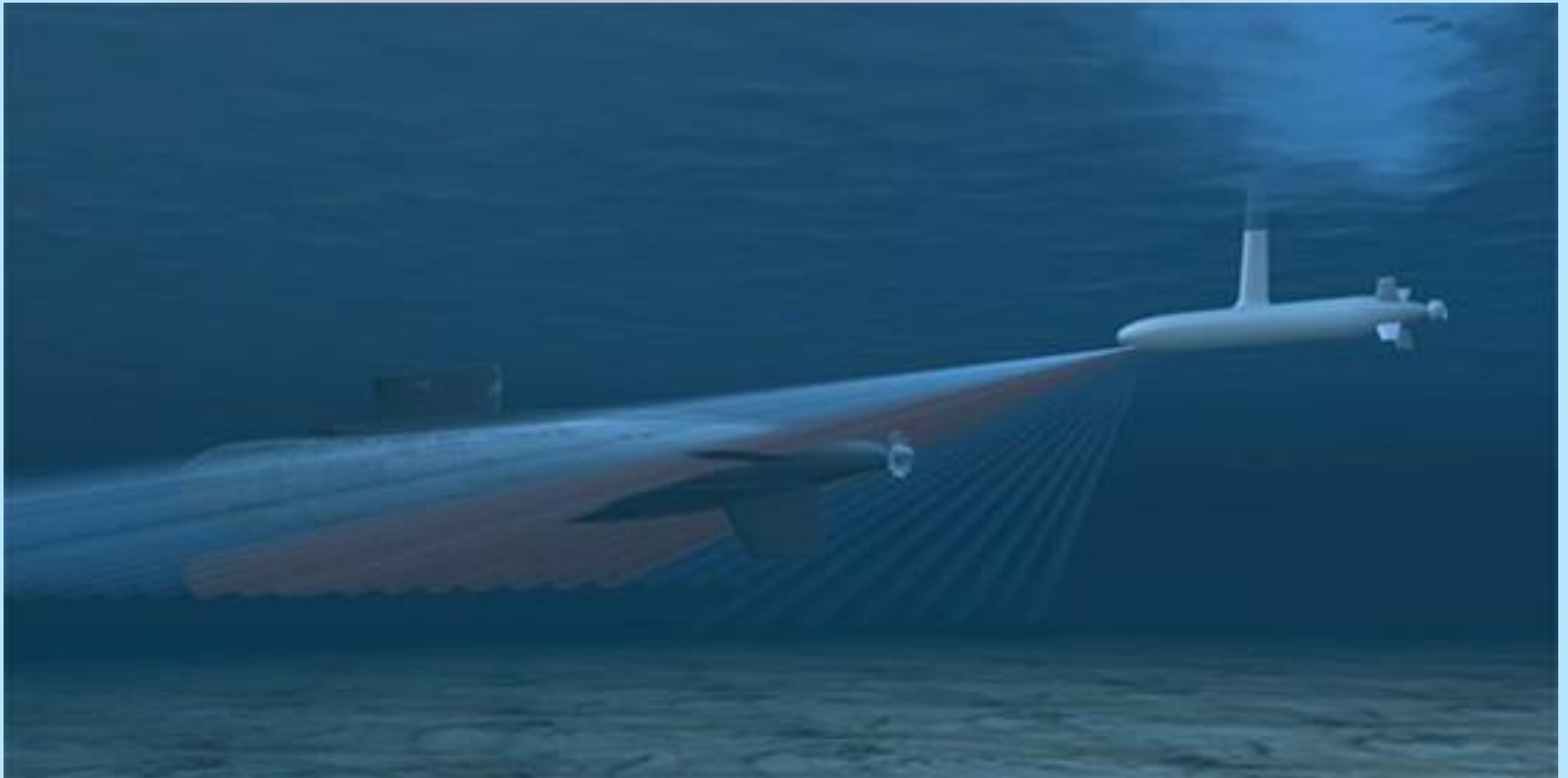
Passive

Copyright © 2013 Discovery Education. All rights reserved. Discovery Education Inc. is a subsidiary of Discovery Communications, LLC.

Robothajókkal vadásznak a tengeralattjárókra

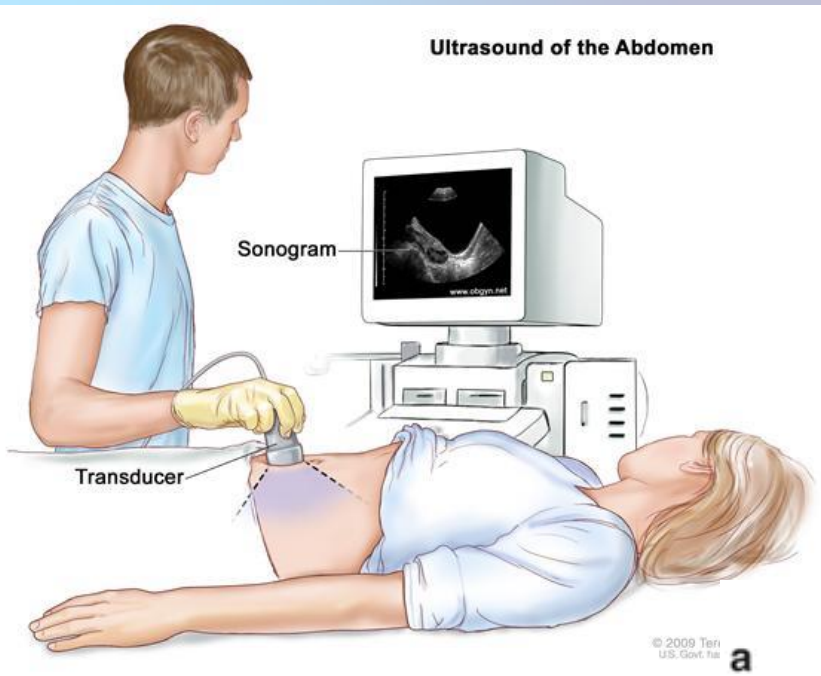

Ultrahang az egészségügyben

Érdekesség

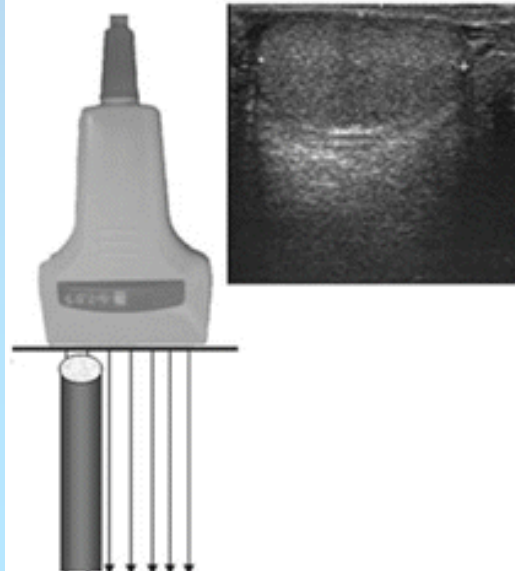

Transducer

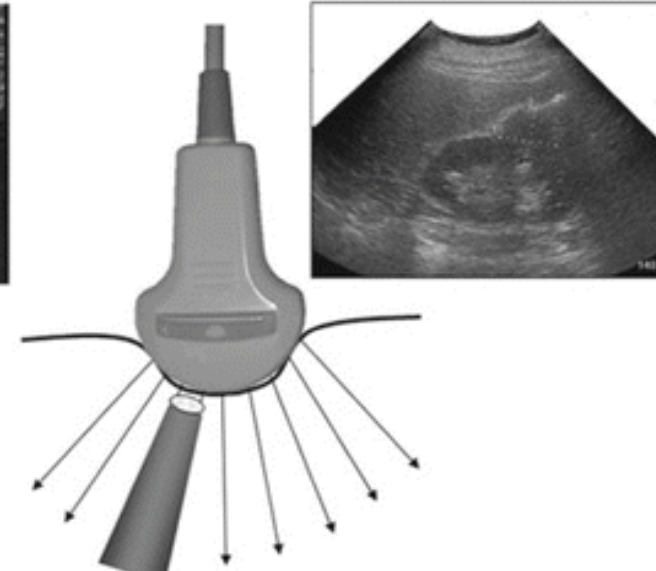
Transducers

Linear Array

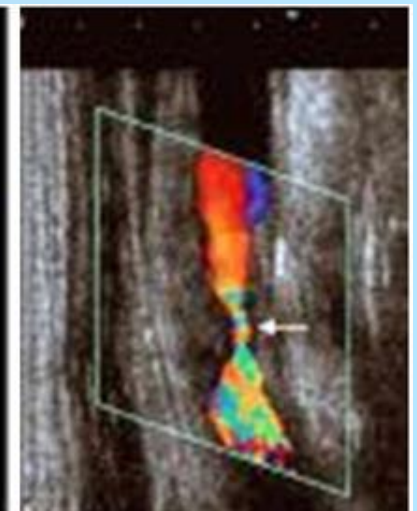
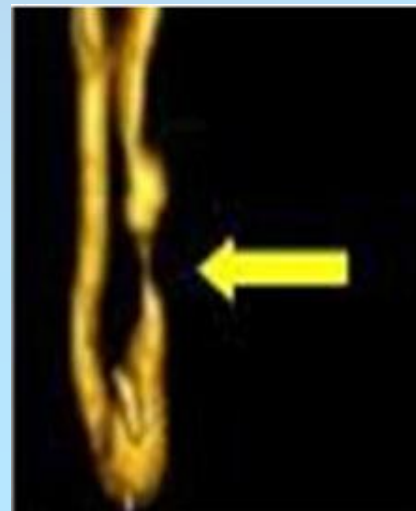
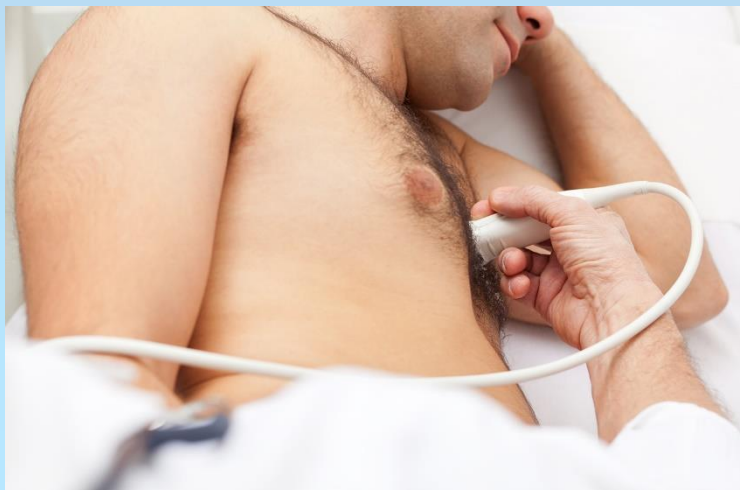
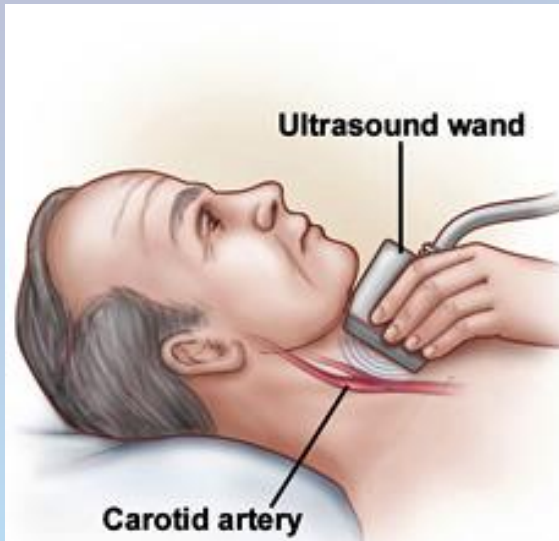

b

Curved Array

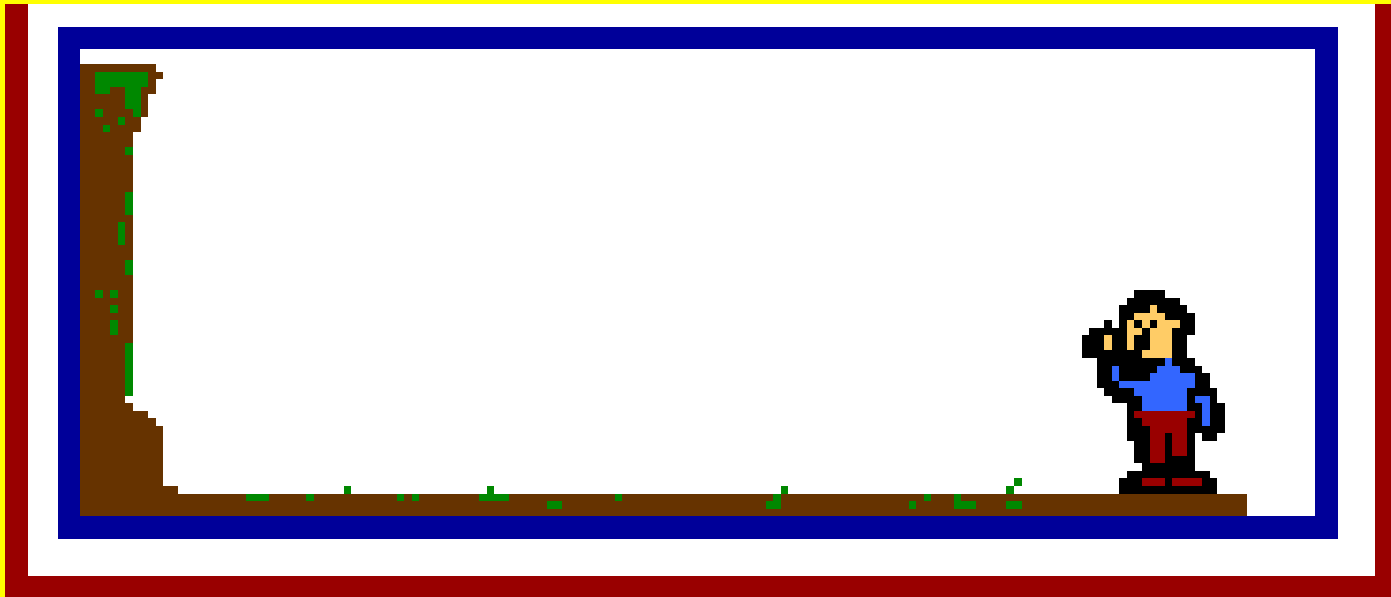
Nyaki ütőér(Carotis) és szív ultrahangos vizsgálata

Ultraszagos távirányítók az 1950-es és 1960-as évekből

Hanghullámokkal kapcsolatos jelenségek

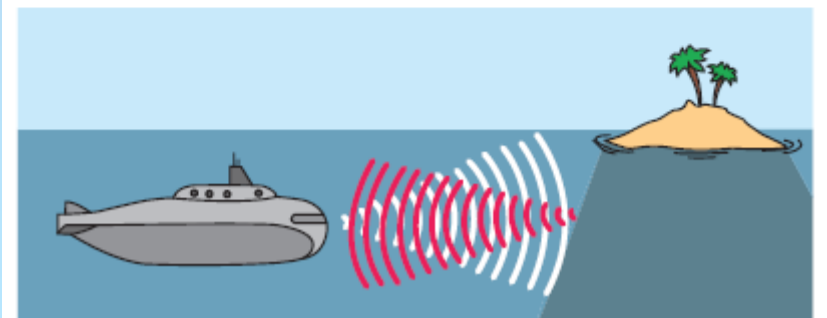
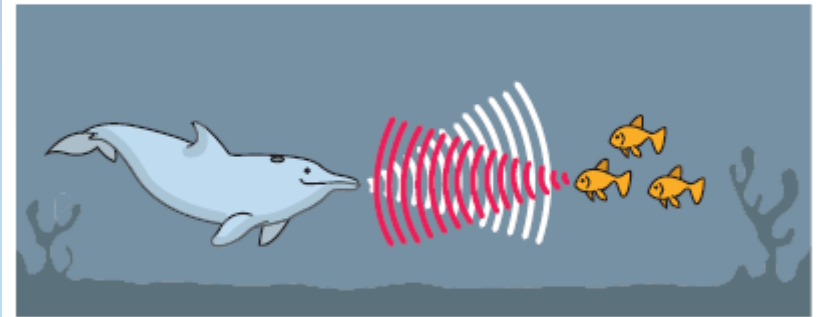
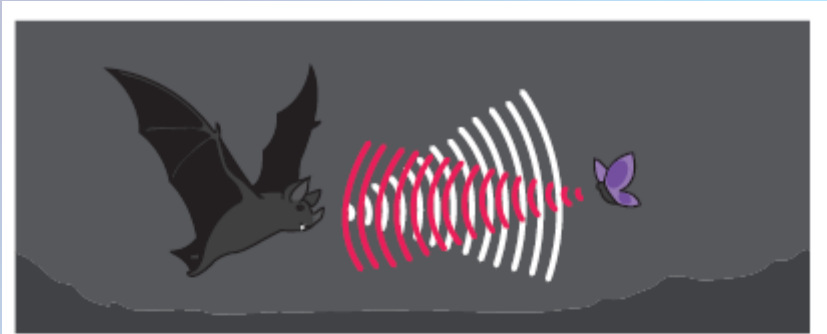
Hanghullámok visszaverődése

A hullám a határfelületről visszaverődhet, és átléphet egy új anyagba, abban haladva tovább.

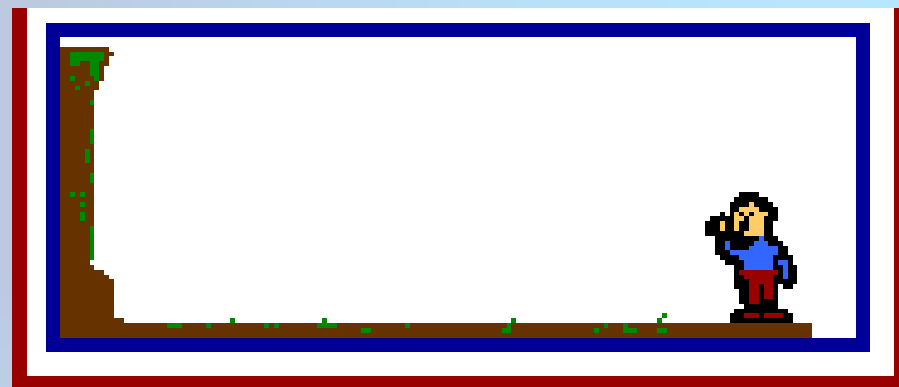
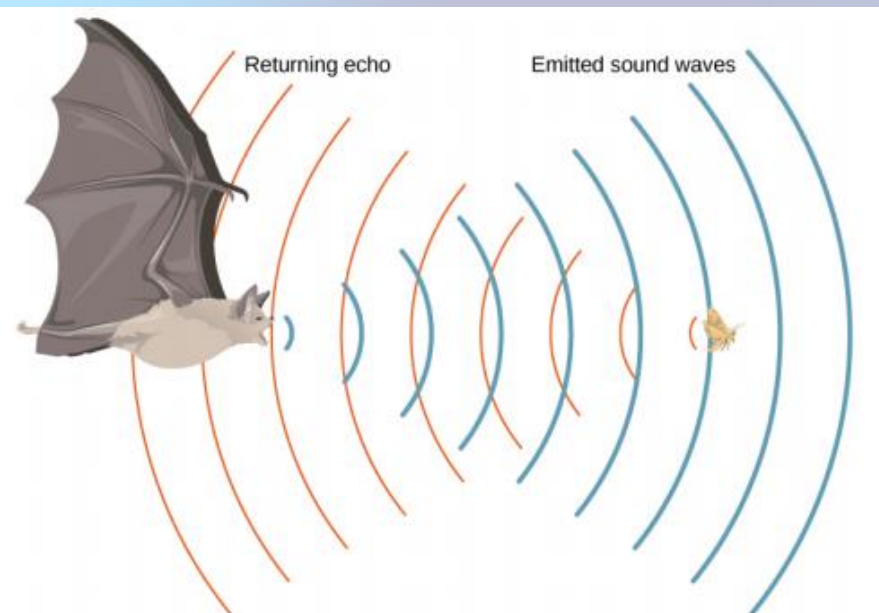
A visszaverődés jelenségét érzékeljük a **visszhang** esetében, vagy a fürdőkádban víz hullámokat keltve.

A másik jelenséget a víz alatt búvárkodva érzékeljük, amikor az úszómester a medence széléről fütyül, és ez a hang a levegőben terjedve átlép a medence vizébe, majd a vízben folytatja útját a fülünkig.

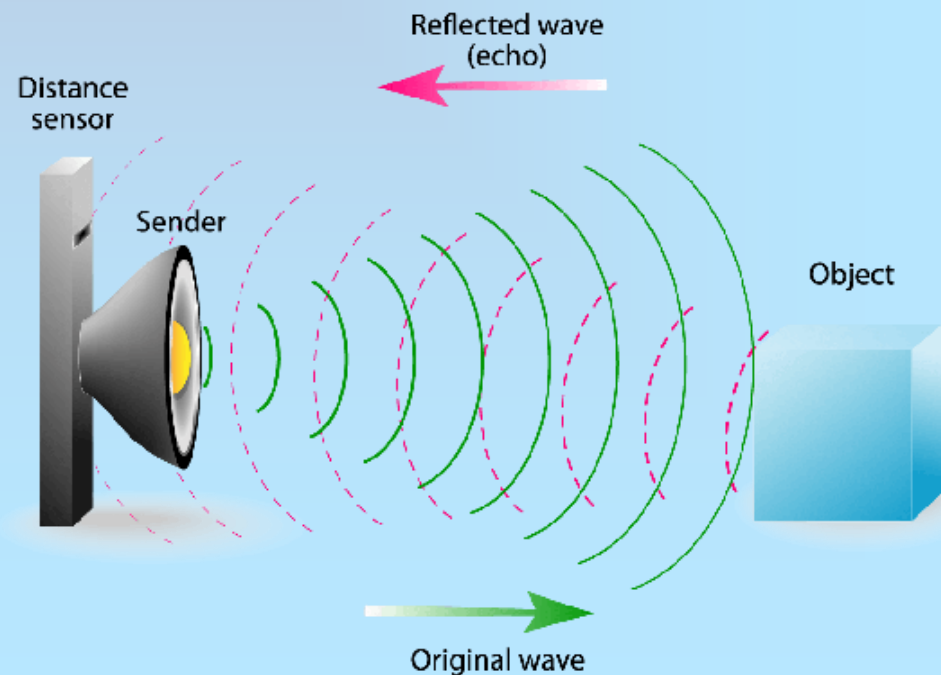
Természetesen a hullám sebessége megváltozik, amint új anyagba lép.

Visszhang

A fülünk két hangot, akkor hall különállónak, ha a két hang észlelése között legalább 0,1 s telik el.
Visszhang (echo) jelensége lép fel visszaverődésnél.

Hang terjedési sebessége

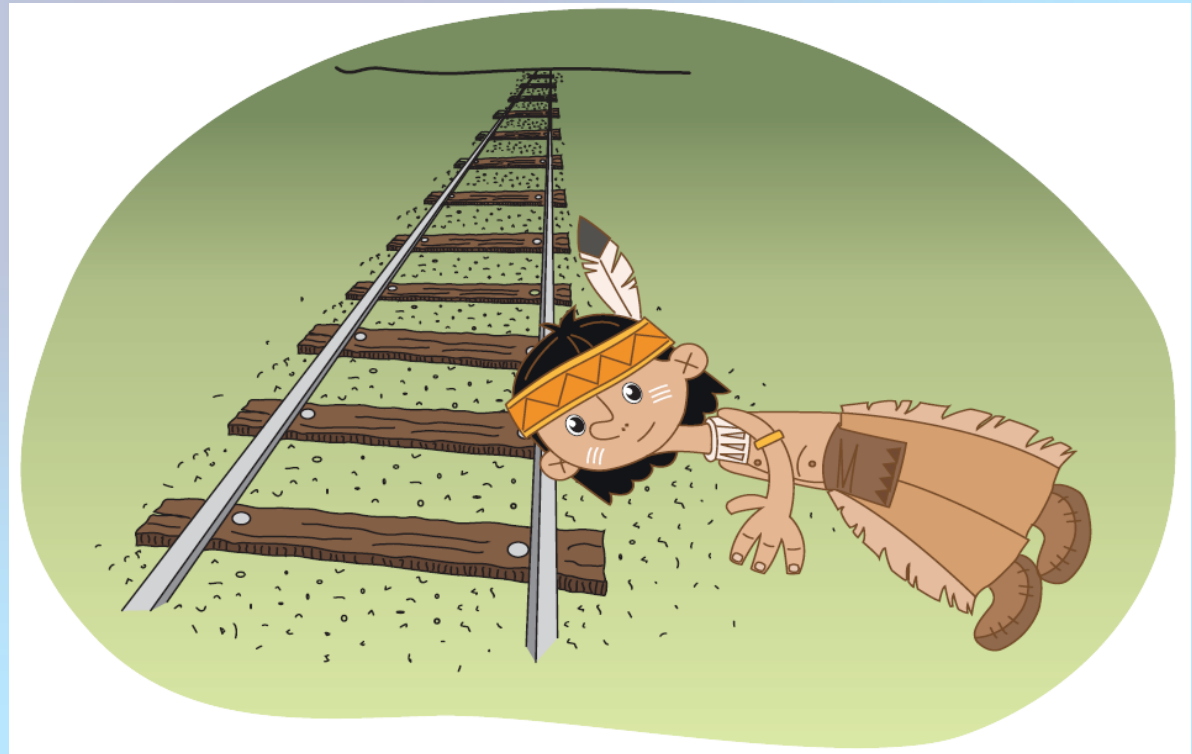
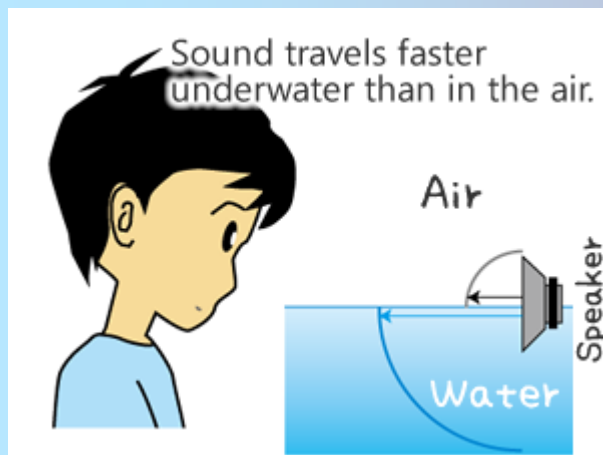
A hang sebességét több dolog is befolyásolhatja, módosíthatja.

A hang sebessége függ a közvetítő anyagtól, amiben terjed.

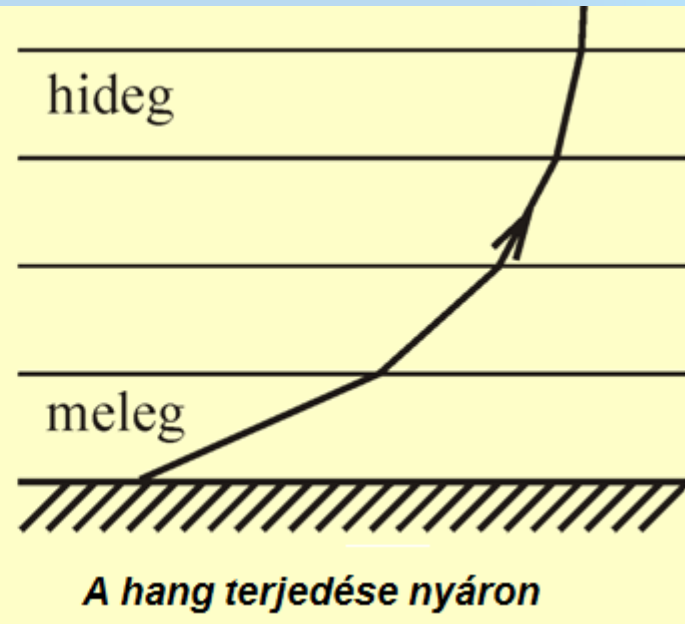
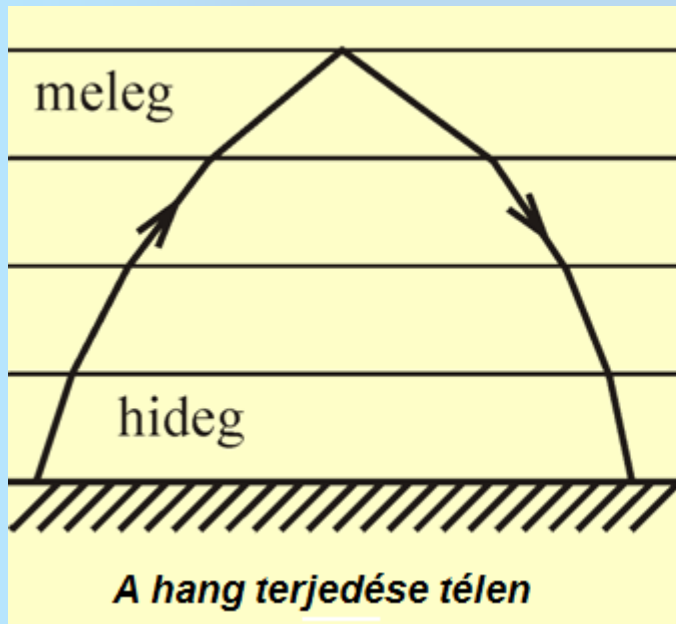
Légnemű anyagokban lassabban, folyadékokban gyorsabban, szilárd anyagokban még gyorsabban terjed a hang.

Ez az érték

- levegőben 340 m/s,
- vízben 1500 m/s ,
- acélban 6000 m/s.

A hanghullám tulajdonságai

A hidegebb levegőben a hang lassabban terjed mint meleg levegőben.

Télen felléphet a teljes visszaverődés jelensége.

Télen a kiáltás messzebbre hallatszik, mint nyáron.

A víz felett a hang messzebbre jut, mert a víz nagyon jól visszaveri a hangot.

Doppler effektus

Christian Andreas Doppler (1803-1853)
osztrák matematikus és fizikus

[Videó](#) (hang & fény) [Videó](#) (repülőgép)

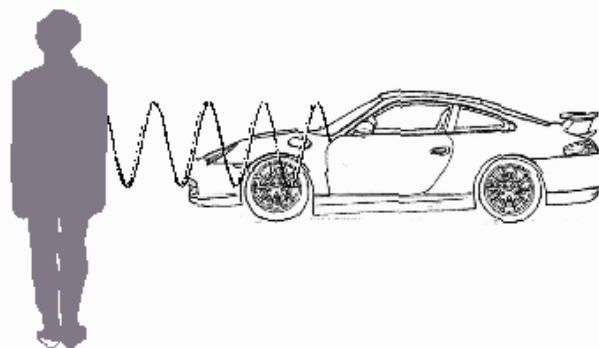
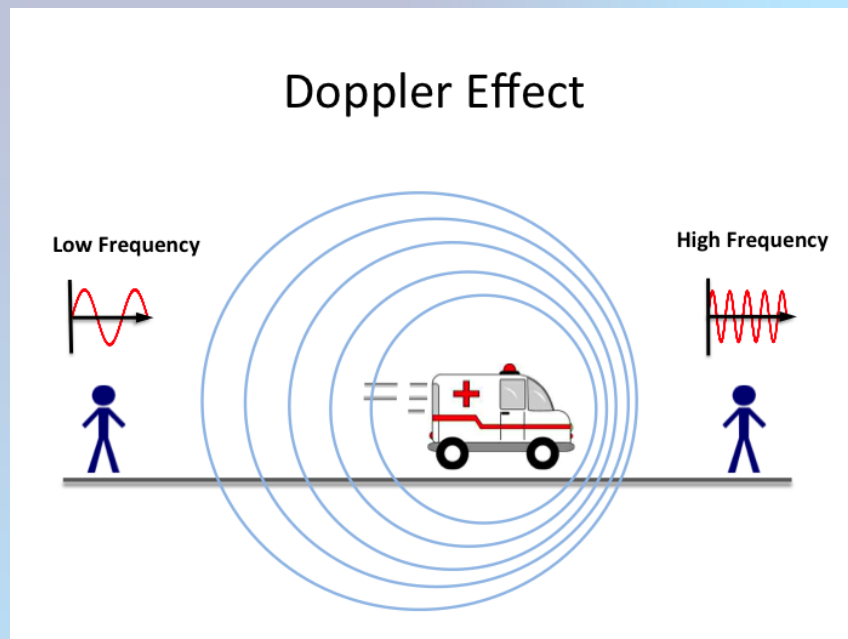
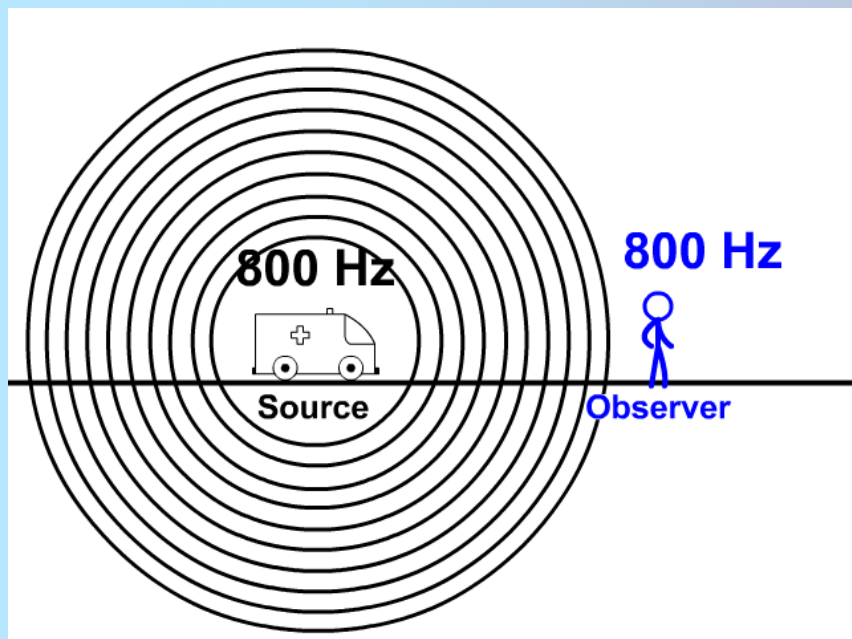
$$f_{\text{közeledő}} = f_0 \frac{c}{c - v} > f_0$$

$$f_{\text{távolodó}} = f_0 \frac{c}{c + v} < f_0$$

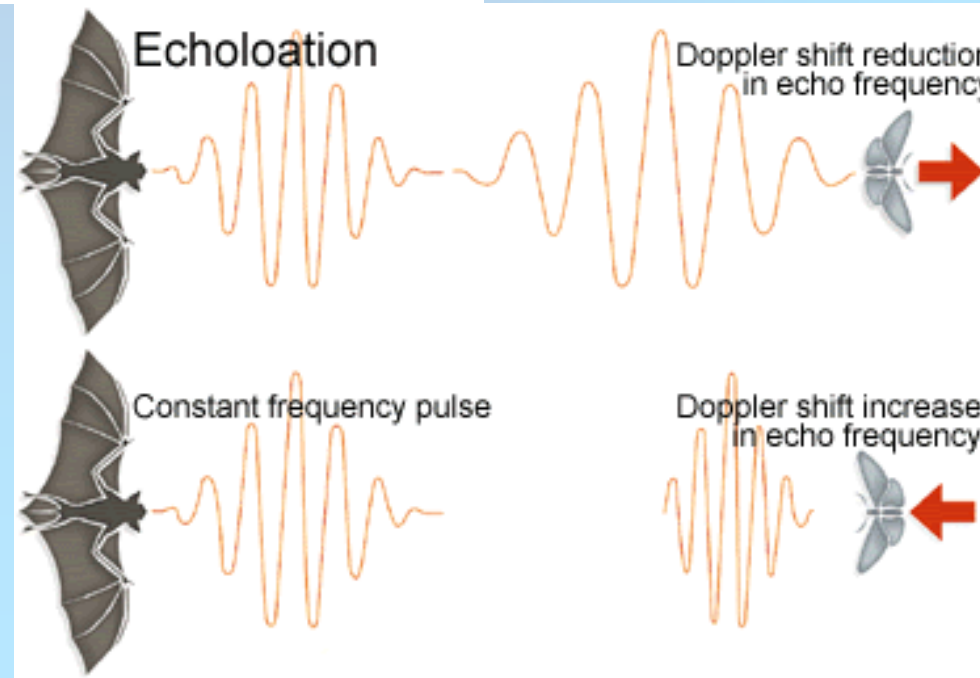
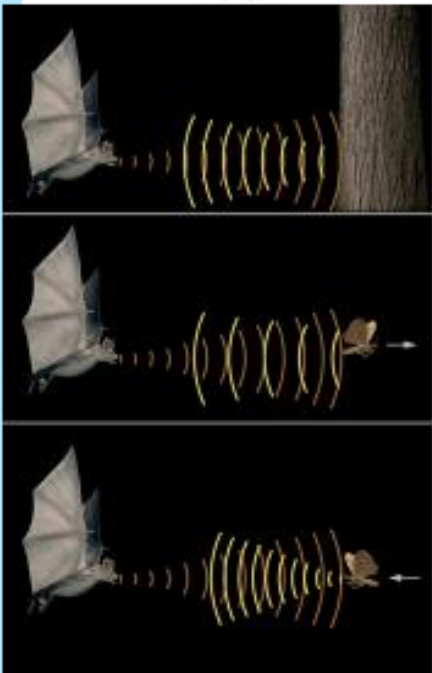
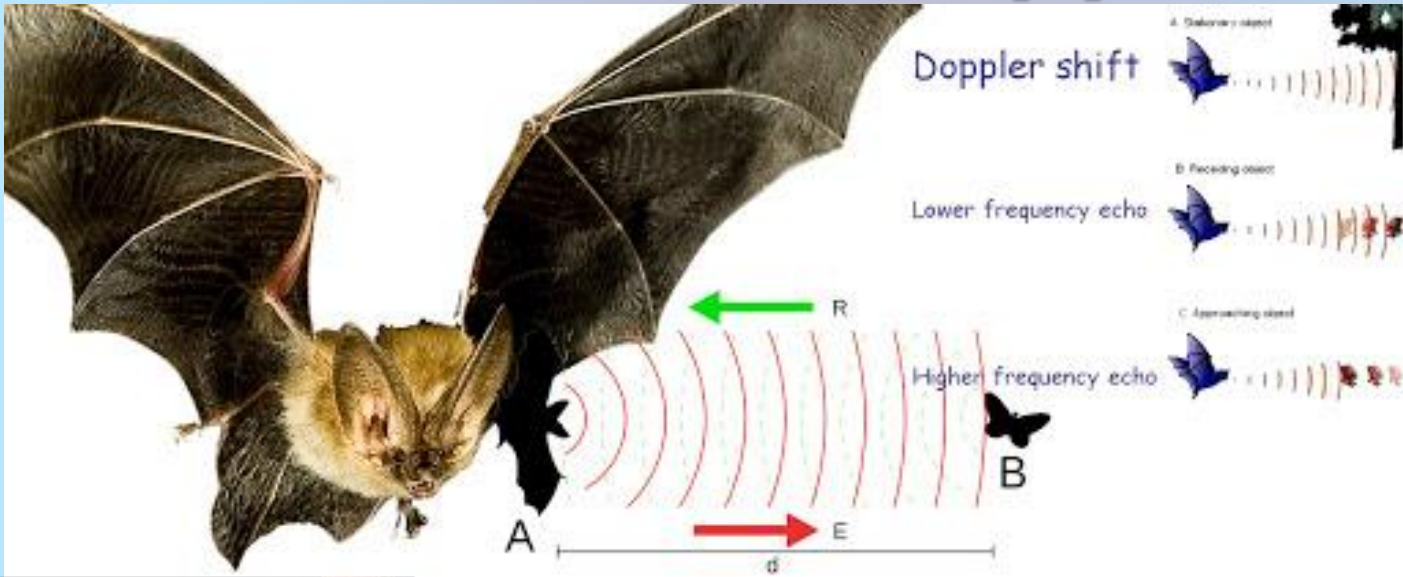
c a hang sebessége,
 v a hangforrás sebessége,
 f_0 a kibocsátott hang frekvenciája,
 f az észlelt hang frekvenciája

Az észlelt hang frekvenciáját nem csak a hangforrás frekvenciája határozza meg, hanem a hangforrásnak abban a közegben lévő sebessége is, amelyben a hang terjed.

Doppler effektus a mindennapi életben

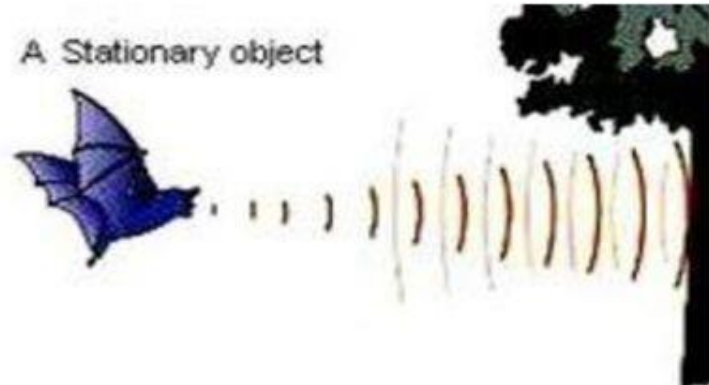

Denevér és a Doppler effektus

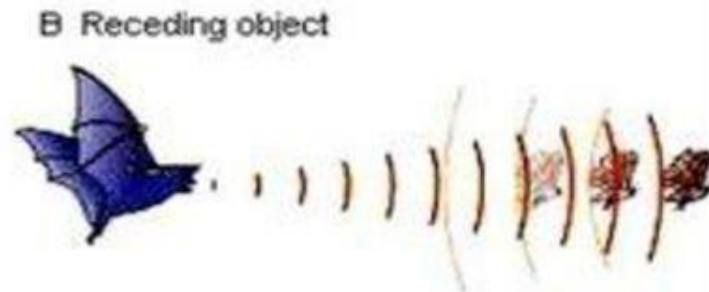

DOPPLER SHIFT AND ECHOLOCATION

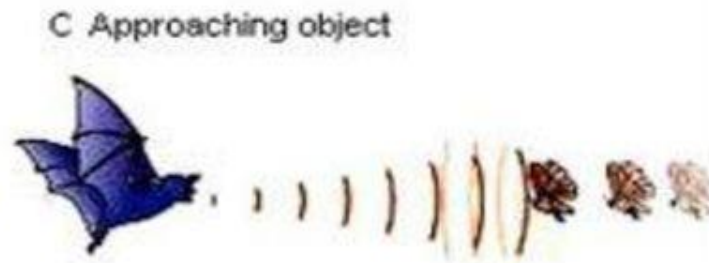
Doppler shift

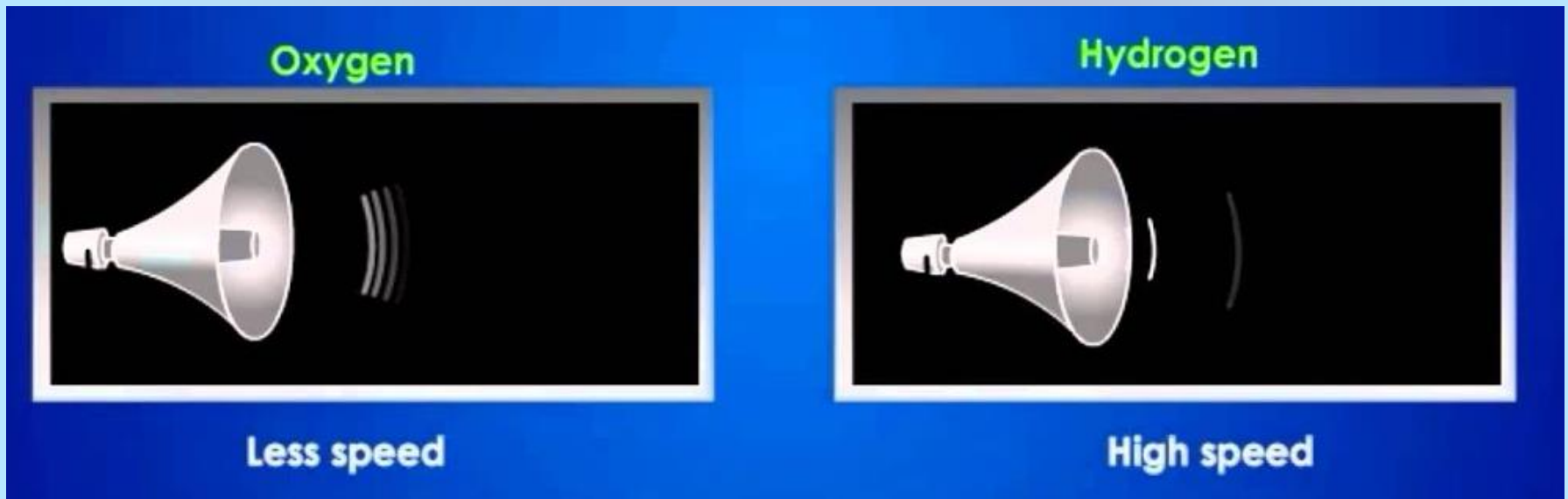
Lower frequency echo

Higher frequency echo

Hang sebessége különböző gázokban

A hang sebessége fordított arányban van a közvetítő közeg sűrűségének négyzetgyökével.

Az oxigén és a hidrogén sűrűségének aránya 16:1

0 °C-on a hang sebessége oxigénben 317 m/s, hidrogénben 1269 m/s.

A hang terjedési sebessége

[videó](#)

Hangrobbanás

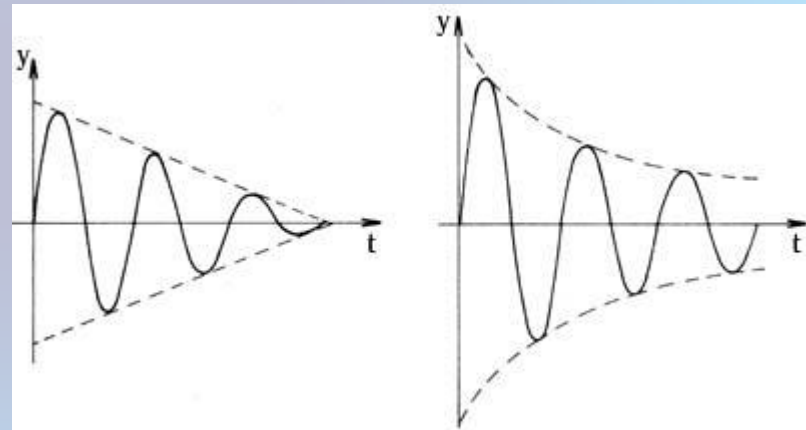
Amennyiben a hangforrás sebessége eléri , vagy akár meghaladja a hang adott közegbeli sebességét , akkor a hangforrás előtt nincs hullámjelenség.

A **szuperszonikus repülőgépek** képesek erre. Ilyenkor egy **lökéshullám** jön létre, amelynek a kúppalást alakú hullámfrontja igen nagy nyomású. A talajon hallva ilyenkor hangrobbanást hallunk. Hasonló jelenség lép fel az **ostor** csattintásakor is.

A hang elnyelődései

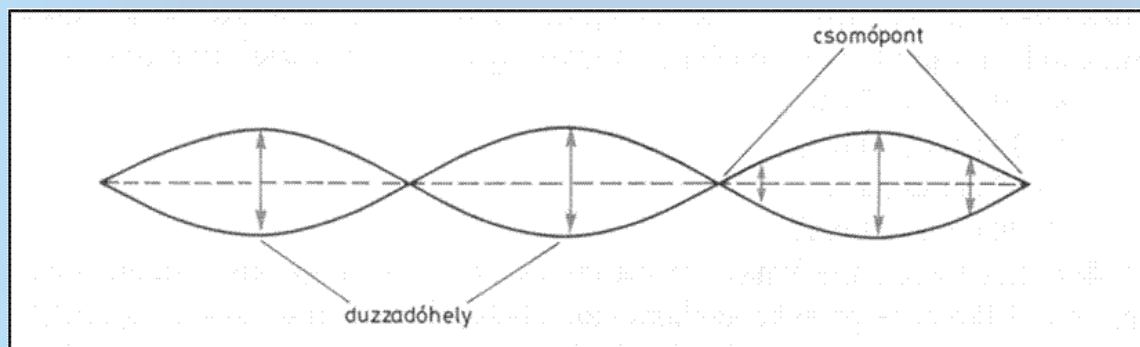
Miért van az, hogy az autóból jövő zene távolról dübörgő mély hang?

A hangelnyelődés miatt a hanghullám amplitúdója a forrástól távolodva csökken. A nagyobb frekvenciájú hangok nagyobb mértékben nyelődnek el, mint az alacsonyabb frekvenciájúak.

***A hanggal kapcsolatos
jelenségek.
Zenei hangok***

Állóhullámok

- Az **állóhullámok** az egymással szemben terjedő *hullámok* találkozásakor jönnek létre (pl. a **gitár húrján**, amelynek hullámai visszaverődnek a két húrvégről).
- Az állóhullámokban **csomópontok** és **duzzadóhelyek** alakulnak ki.
- A duzzadóhelyeken lévő pontok kitérése maximális a csomópontban lévőké nulla.

Alaphang, felhangok

A húrban kialakuló **legnagyobb** amplitúdójú (max. kitérésű) állóhullám hullámhossza a **húr hosszának kétszerese lesz**

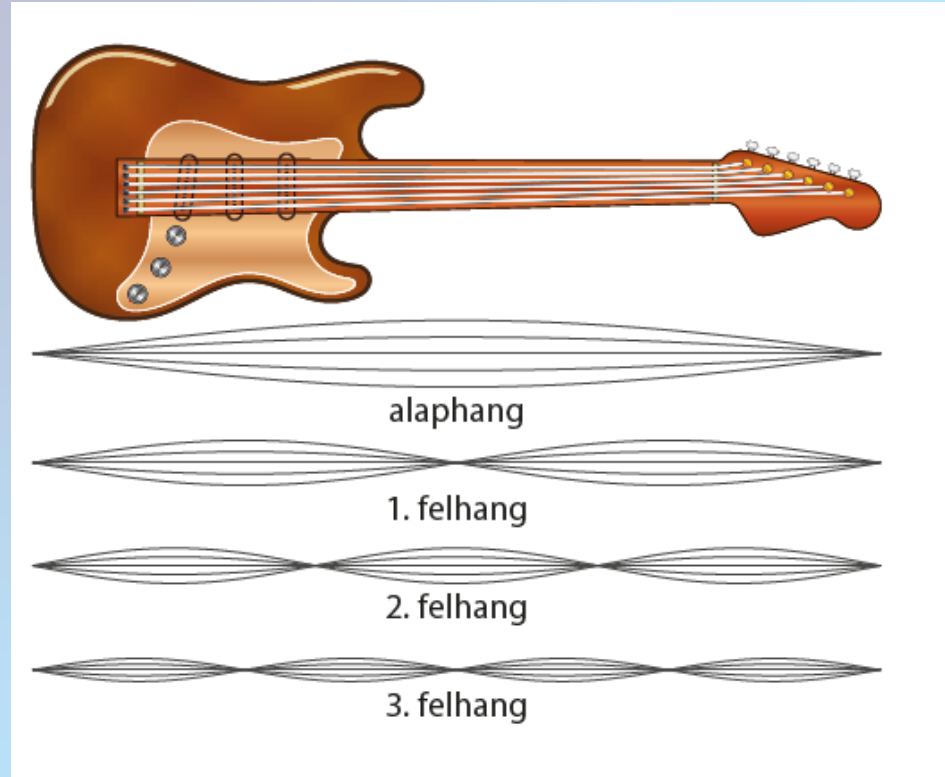
$\lambda = 2l$ (vagyis a húr hossza egyenlő a félhullámhosszal $l = \frac{\lambda}{2}$ lásd mellékelt ábra.)

Ehhez a hullámhosszhoz a terjedési sebesség ismeretében **megadható a frekvencia is.**

Ez a frekvencia a megszólaltatott húr alaphangja.

A felhangok egyre kisebb amplitúdójúak, ezért egyre kevésbé lehet hallani őket.

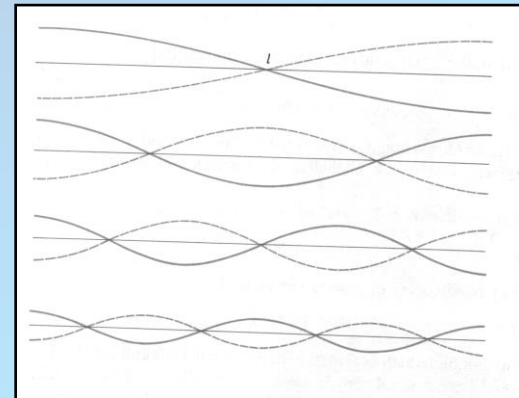
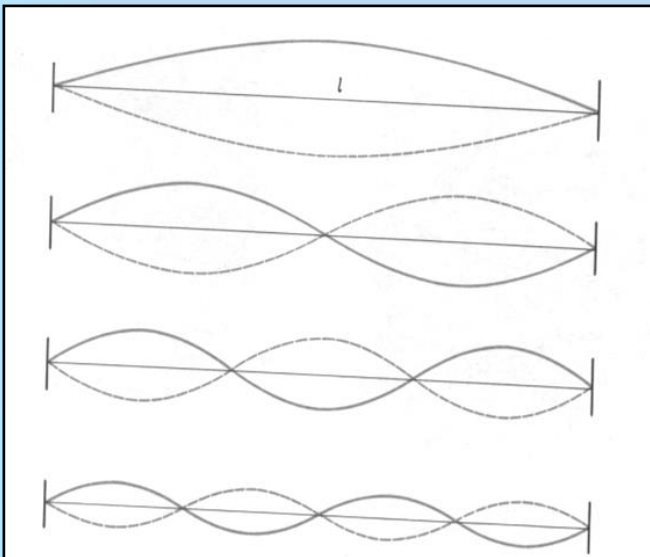
Többek közt a felhangok rendszere adja egy hangszer **hangszínét.**

Forrás: Tankönyv

Állóhullámok mindkét végén rögzített ill. szabad végek esetén

- Mindkét vég rögzített (pl. gitárhúr) ,akkor „n” duzzadóhellyel rendelkező állóhullámok kialakulásának feltétele: $l = n \cdot \frac{\lambda}{2}$
- Mindkét vég szabad (pl. nyitott levegőoszlop),akkor „n” csomóponttal rendelkező állóhullámok kialakulásának feltétele: $l = n \cdot \frac{\lambda}{2}$

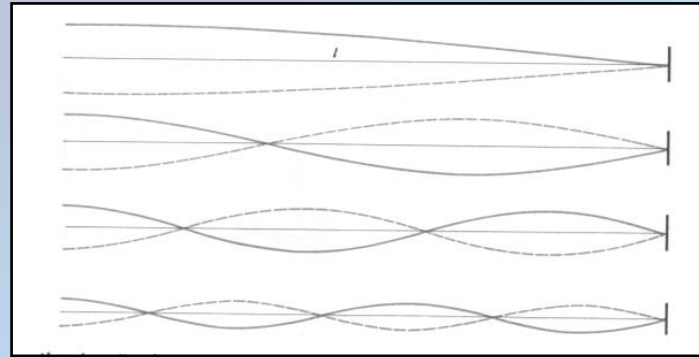

Felharmonikusok: A rezgések frekvenciája egy alapfrekvencia (ábrán legfelső) egész számú többszöröse.

Sípok

Az **egyik vég rögzített, a másik szabad**, akkor az „n” csomóponttal vagy duzzadóhellyel rendelkező állóhullám esetén:

$$l = (n - 1) \frac{\lambda}{4}$$

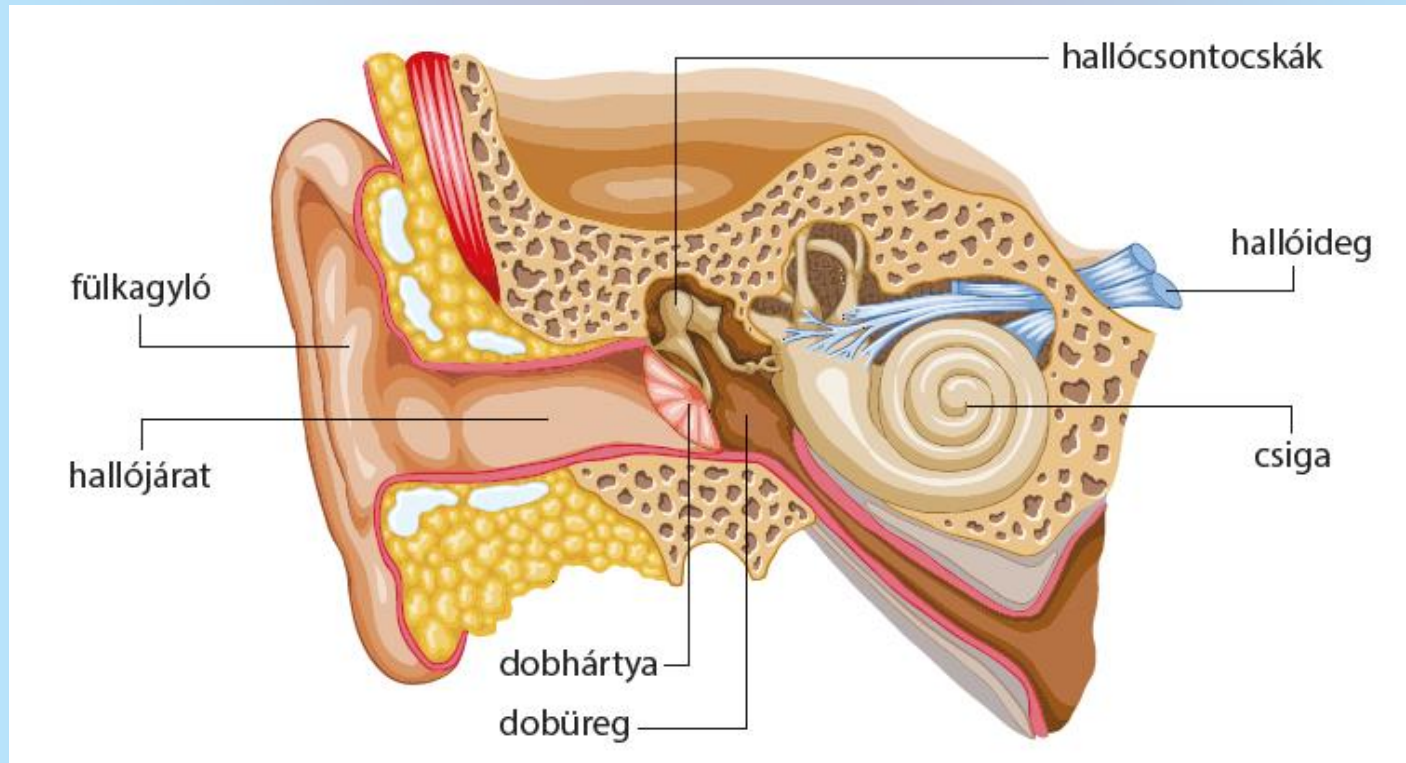

A hang fülünk által érezkelt tulajdonságai

- **Hallás folyamata**
- **Hangosság**
- **Hangszín**
- **Hangmagasság**
- **Időtartam, időbeli lefolyás**

Hallás folyamata

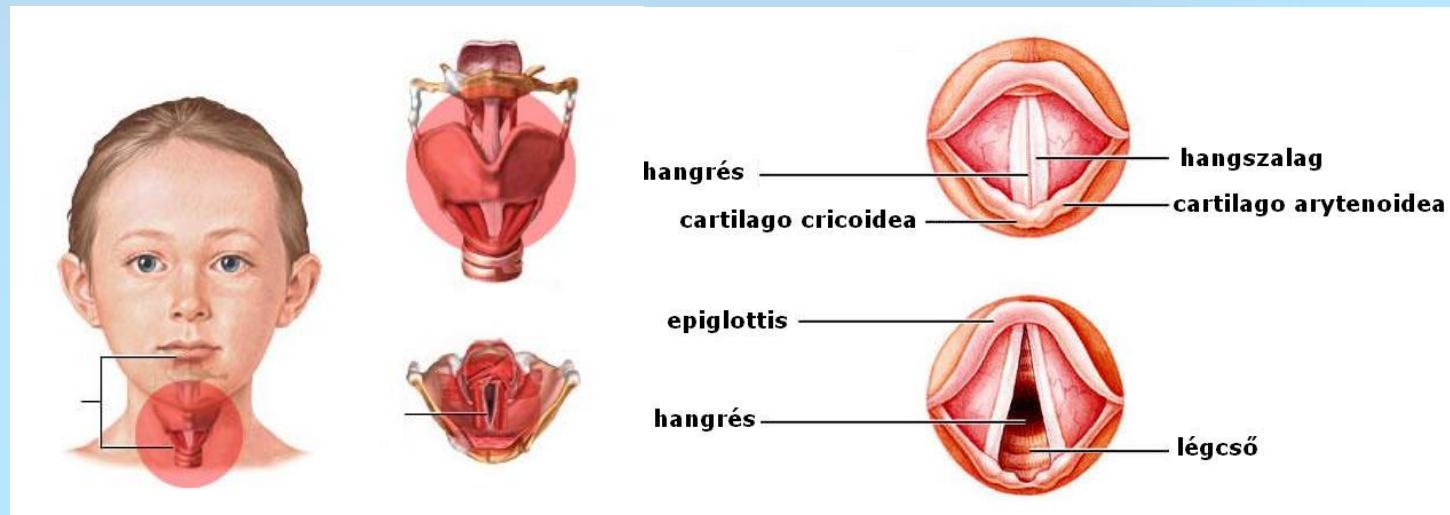

A hallójárat végén található a **dobhártya**, ami hang hatására rezgésbe jön.

A rezgés átadódik a **hallócsontocskáknak**, majd eljut a **csigában lévő folyadékhoz**, az idegsejtekhez, majd a **hallóidegen** keresztül az **agy hallóközpontjába**.

A hang fülünk által érzékelt tulajdonságai

- A hang erőssége az amplitúdótól függ.
- A hang magassága a frekvenciától függ.
- Az 1:2 hangközt **oktávnak** nevezzük
- Egy megpendített húr egyszerre több sajátrezgést is végez. A hang összetett rezgés!
- Az alaphangon túl felharmónikusokat is tartalmaz. **A hang színezetét** az alaphanggal együtt megszólaló felhangok keveréke határozza meg.

Hangérzékelés, hangintenzitás

A beszédhang tartománya:
300Hz-3000Hz. Fülünk ebben a
tartományban a legérzékenyebb.

Hangintenzitás: Egységnyi felületen
időegység alatt áthaladó hangenergia.

Mértékegysége: W/m^2

Bel (B), decibel (dB)

A hangintenzitás nem arányos a hangossággal.

Szervezetünk védekezik. A 10-szer, 100-szor, 1000-szer nagyobb intenzitású hangot 2-szer, 3-szor, 4-szer hangosabbnak érzékeljük.

Erős utcai forgalomnál zajszint
kb. 80 dB.

Bell –skála

0 bel (B) a hallásküszöb alsó határa 10^{-12} W/m^2 .

1 B 10^{-11} W/m^2 , 2 B 10^{-10} W/m^2 és így tovább.

A finomabb hangerősség-változások miatt a decibelt (dB) használjuk. 10 dB=1B.

A fájdalomküszöb 120 dB=12B

Hangerősség és hatásai

Hangforrás	Hangerősség (dB)
Hallásküszöb, alig hallható hang	0
Otthoni csend	35
Normál beszélgetés	66
Zaj forgalmas utca járdáján	80
Koncert, diszkó	100
Fájdalomküszöb, vonatkürt 10 méterről	120
Sugárhajtású repülőgép 30 méterről	150

Zaj hangerőssége (dB)	Károsodás mértéke
120	fájdalomküszöb
120–160	maradandó halláskárosodás
160	dobhártyarepedés
175	halálos

A hang leképezése

•Analóg:

- Telefon
- Hanglemez
- Hangosfilm
- Hangszalag

•Digitális